

HANNELE METSÄRANTA

**KIERTÄVÄ
LASTENSUOJELUN
SOSIAALITYÖNTEKIJÄ**

**KOKEMUKSIA
KESKI-SUOMESTA 2001-2002**

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

RAPORTTEJA 1

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Käyntiosoite:

Asemakatu 4 A, Jyväskylä

Postiosoite:

PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto

puh. 014-260 4871, 014-260 4872, fax 014-260 2908

<http://www.koske.jyu.fi>

Copyright © Hannele Metsäranta

ISSN 1459-4757 Painettu (nid.)

ISSN 1459-479X Verkkojulkaisu (pdf)

ISBN 952-5477-01-0

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 2003

Kirjapaino: Kopijyvä, Jyväskylä 2003

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	2
Johdanto	3
1. Toiminta	5
1.1. Tiedotus	5
1.2. Käynnit kunnissa	5
1.3. Puhelinhaastattelut	6
1.4. Puhelinkonsultaatiot	6
1.5. Työnohjaus ja koulutus	7
1.6. Kuntien yhteiset verkostotapaamiset	7
2. Resurssit	8
2.1. Taloudelliset resurssit	8
2.1.1 Projektin rahoitus	8
2.1.2. Työn todelliset kustannukset ja kunnilta perityt maksut	8
2.2. Työntekijän henkilökohtainen tuki ja työssä jaksamisen huolto	9
2.2.1. Työnohjaus	9
2.2.2. Omat konsultaatiot ja koulutus	9
2.2.3. Sijaishuoltoyksikön ja lähiesimiehen tuki	10
2.2.4. VEP –johtoryhmän ja VEP –lastensuojelutyöryhmän tuki	11
3. Lastensuojelutyön tila ja työntekijöiden tilanne maakunnassa	11
3.1. Asiakastapausten vaikeutuminen	12
3.2. Työn henkilöityminen	12
3.3. Jääviys	13
4. Toiminnan arviointia	13
4.1. Miksi ja milloin erityistyöntekijää on käytetty	13
4.2. Miksi erityistyöntekijää ei ole käytetty	14
5. Lopuksi	16
 Liitteet	

TIIVISTELMÄ

Tämä raportti on kooste niistä kokemuksista, joita Keski-Suomessa on saatu syyskuun alun 2001 ja joulukuun lopun 2002 välisenä aikana maakunnan lastensuojelutyötä palvelevan kiertävän erityissosiaalityöntekijän työstä. Tämä kokeilu on toteutettu osana VEP- (Verkostoituvat erityispalvelut) hankkeen toimintaa Keski-Suomessa.

Koko maakuntaa palvelevan toiminnan tuleminen sillä tavalla tutuksi, että sitä osataan tarvittaessa hakea ja kokea sen käyttö luontevaksi osaksi omaa ammatillista toimintaa, vie aikaa. Tämänkin kokeilun voidaan katsoa olevan vasta hyvässä alussa; saatuja tuloksia ja kokemuksia on hyvä tarkastella tätä taustaa vasten.

Oman työyhteisön ja oman kunnan ulkopuolelta ei lastensuojelutyön perusarkeen ole totuttu hakemaan apua. Lääkäriin ja psykologin konsultaatiota on perinteisesti haettu perheneuvolasta, mutta asiakastyöhön, suunnitelmien laadintaan ja arviointiin yms. ei sivustatukea ole ollut saatavilla. Tällainen tilanne on ollut hankala etenkin pienten kuntien ainokaisten työntekijöiden, sosiaalijohtajien tai –työntekijöiden kannalta. Mutta miksi apua ei haeta silloin kun sitä on saatavilla? Miksi ei jaeta asioita yhdessä naapurikuntien kollegoitten kanssa? Näihin kysymyksiin liittyvää pohdiskelua olen koonnut tähän raporttiin. Hankkeen nyt päättyessä en ole näihin pohdiskeluihini löytänyt tyhjentävää vastausta.

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhankkeen eräs mielenkiintoinen anti on liittynyt maakunnan lastensuojelutyöntekijöiden kuvauksiin oman työnsä todellisuudesta. Tätä tietoa on koottu puhelinhaastatteluin ja eri asiayhteyksissä sosiaalityöntekijöitä tavattaessa. Leimallista maakunnan lastensuojelutyölle on se, että työntekijät vaihtuvat ja usein ”ohjaksissa” on taas kerran uusi ja usein nuori - ja vain vähäisen työkokemuksen omaava – ihminen. On myös jaksoja, jolloin kunnassa ei ole sosiaalityöntekijää ollenkaan. Päteviä työntekijöitä on vaikea saada ja pitkäaikaiset työntekijät uhkaavat väsyä.

Mitä oikeastaan tarkoittaa puhe erityispalvelujen turvaamisesta kansalaisille asuinpaikasta riippumatta, tilanteessa, jossa peruspalvelujakaan ei ole kaikkialla tarjolla? Onko liian vaikeaa nähdä perussosiaalityön tila sellaisena kuin se todellisuudessa on, vai eikö tästä todellisuudesta ole riittävästi tietoa? Kaikilla kansalaisilla tulisi kuitenkin olla oikeus ammattitaitoiseen apuun ja työntekijöillä oikeus osaavaan kollegiaaliseen tukeen. Mm. näiden kahden tavoiteltavan asian toteutumiseksi tämä hanke on toteutettu.

JOHDANTO

Verkostoituvat erityispalvelut –hankkeen puitteissa aloitettiin Keski-Suomessa syyskuussa 2001 kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelujen kokeiluhanke, joka on kestänyt vuoden 2002 loppuun. Hankkeen tarkoituksena on ollut tukea etenkin pienten kuntien lastensuojelutyön osaamista ja hankkia tietoa siitä, onko vastaavan toiminnan vakinaistamiselle maakunnassa perusteita. Kokeilun tavoitteena on ollut myös tuottaa valtakunnalliseen käyttöön soveltuva sopimusmalli kiertävän erityistyöntekijän kustannusten jakamisesta ja työpanoksen käytöstä.

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhankkeen toteuttajina ovat Sosiaali- ja terveysministeriö ja Jyväskylän kaupunki, jonka sijaishuoltoyksikköön (Lasten- ja nuortenhuollon palvelut) palkattiin 1.9.2001 alkaen sosiaalityöntekijä Hannele Metsäranta.

Olen työskennellyt tehtävässä Verkostoituvat erityispalvelut -hankkeen Keski-Suomen alueellisen johtoryhmän johdolla ja tukiryhmänä on ollut VEP -hankkeen alueellinen lastensuojelutyöryhmä. Lähiesimiehenäni on ollut sijaishuoltoyksikön johtava sosiaalityöntekijä Paula Pollari-Urrio.

Keski-Suomessa on pitkät perinteet ylikunnallisessa yhteistyössä lastensuojelun sijaishuoltopalvelujen järjestämisessä ja kunnat ovat tottuneet käyttämään Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikköä tilanteissa, joissa ovat vailla sijoituspaikkaa huostaanotetulle lapselle.

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhanke rajattiin koskemaan ennen kaikkea lastensuojelun avohuoltoa, siinä esiin nousevia erityistilanteita ja tuen tarvetta.

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhankkeen tavoitteeksi asetettiin tukea etenkin pienten kuntien lastensuojelun sosiaalityötä lastensuojelutarpeen arvioinnissa, toimenpidevaihtoehtojen etsinnässä, huostaanoton valmistelussa ja vaikeissa lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevilla selvityksillä ja sovitteluilla.

Tavoitteena oli myös tuoda laaja-alaista näkemystä ja kokemusta lastensuojelutyöhön tilanteissa, joissa kunnan työntekijä pitkältä ajalta, eri yhteyksistä tuntee asiakasperheen ja kokee vaikeaksi saada selkeää kuvaa lapsen edusta.

Lastensuojelun ammattilaisten yleinen kokemus on, että laman jälkeisinä vuosina lastensuojelutyö on paitsi lisääntynyt, myös monipuolistunut ja vaikeutunut. Tämä tosiasia asettaa lisää haasteita lastensuojelutyön tekemiselle pienissä kunnissa, jossa työntekijällä on ehkä vähän kokemusta eikä hänellä ole mahdollisuutta yhteistyöskentelyyn kokeneemman kollegan kanssa.

Entisen Keski-Suomen läänin alueella on yhteensä 30 kuntaa. Niiden väkiluku vaihtelee noin 900 asukkaasta reiluun 80 000 asukkaaseen (Liite 1 ja 2).

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhankkeen painopistealueena ovat maakunnan pienet kunnat. Suurimpien kuntien Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan ei lähtökohtaisesti oletettukaan käyttävän kiertävän erityissosiaalityöntekijän palveluja.

Syyskuun alusta 2001 joulukuun loppuun 2002 mennessä yhteensä 21 kuntaa on käyttänyt tai on tehnyt ostopalvelusopimuksen kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelujen käytöstä. Siis reilut 2/3 toiminnan kohteena olleista kunnista oli hankkeen aikana tullut palvelun käyttäjiksi. (Liite 3 ja 4)

Kunnat, jotka ovat tehneet ostopalvelusopimuksen ovat: Hankasalmi, Joutsa, Karstula, Keuruu, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Multia, Pihtipudas, Saarijärvi, Sumiainen ja Toivakka. Yhteensä 12 kuntaa.

Palvelua on käyttänyt 20 kuntaa (kaikki ostopalvelusopimuksen tehneet kunnat eivät ole käyttäneet palvelua). Nämä ovat: Hankasalmi, Joutsa, Kannonkoski, Karstula, Keuruu, Kivijärvi, Konnevesi, Kuhmoinen, Kyyjärvi, Leivonmäki, Luhanka, Multia, Pihtipudas, Pylkönmäki, Sumiainen, Suolahti, Toivakka, Uurainen, Viitasaari ja Äänekoski.

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelua käyttäneistä kunnista seitsemän lukeutuu kymmenen asukasluvultaan pienimmän kunnan joukkoon ja vain kaksi maakunnan kymmenen suurimman kunnan joukkoon. Loput ovat Keski-Suomen keskisuuria kuntia.

Palvelun käyttäjiksi tulleiden kuntien väkiluku vaihtelee 936:sta 11 705:ään. Kahdeksan kuntaa (Hankasalmi, Karstula, Konnevesi, Kyyjärvi, Multia, Sumiainen, Toivakka ja Viitasaari) on käyttänyt palvelua useamman kuin yhden tapauksen yhteydessä, muiden kuntien käyttö on jäänyt yhteen tapaukseen.

1. TOIMINTA

1.1. Tiedotus

Kiertävästä erityissosiaalityöntekijästä informoitiin kuntia ensimmäisen kerran VEP -lastensuojelutyöryhmän kirjeellä elokuussa 2001. Tiedotekirje palvelun alkamisesta postitettiin 11.9.2001 kaikkiin muihin Keski-Suomen kuntiin paitsi Jyväskylän kaupunkiin. Kirjeessä kerrottiin lyhyesti projektin alkamisesta, siitä millaisissa asioissa kunnat voivat konsultoida ja käyttää työparina kiertävää erityissosiaalityöntekijää ja annettiin hänen yhteystietonsa. Kirjeessä ilmoitettiin alustavasti myös tulossa olevasta työkokouksesta, johon kuntien lastensuojelutyöntekijöitä kutsuttiin erikseen kirjeellä 19.9.2001. Tämän työkokouksen tavoitteena oli mm. yhdessä kuntien työntekijöiden kanssa kartoittaa toiveita kiertävän erityissosiaalityöntekijän työlle ja pohtia sitä, mihin tarpeisiin tällä työllä voidaan vastata.

Työkokous pidettiin 11.10.2001 Jyväskylässä. Osanottajia oli yhteensä 16. Sosiaalityöntekijöitä (5), johtavia/vastaavia sosiaalityöntekijöitä (5) ja sosiaalijohtajia (3) yhdestätoista eri kunnasta. Lastensuojelujärjestöistä ja sosiaalialan osaamiskeskuksesta osallistui yhteensä kolme edustajaa.

Työkokoukseen osallistuneet kunnat edustivat lähinnä pohjoista Keski-Suomea. Jyväskylän eteläpuolella sijaitsevista kunnista mukana oli vain Jämsän kaupunki. Yhteensä 18 kuntaa ei lähettänyt työkokoukseen edustajaansa.

Tiedottamista on tehty jäljempänä kuvattujen puhelinhaastattelujen yhteydessä, erilaisissa satunnaisissa tapaamisissa kuntien sosiaalityöntekijöiden kanssa koulutustilaisuuksissa sekä seminaareissa. Sosiaalijohdon päivillä 18. ja 19.10.2001 olin kertomassa projektista.

Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijät ovat myös eri yhteyksissä ohjanneet kuntien sosiaalityöntekijöitä käyttämään lastensuojelun avohuollon kysymyksissä kiertävää erityissosiaalityöntekijää.

Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheprojektin työntekijöitä tapasin 3.10.2001, Keski-Suomen Ensi- ja turvakodilla vierailin 19.12.2001.

Lokakuussa 2002 lähetin kaikkiin kuntiin taas kirjeen ja muistutin ”olemassaolostani” ja siitä että olen edelleen kuntien käytettävissä.

1.2 Käynnit kunnissa

VEP-hankkeen II vaiheen selvitystyö käynnistyi syksyllä 2001. Tehtävään oli nimitetty projektipäälliköksi lääninsosiaalitarkastaja Aino Arponen. Yhdessä hänen kanssaan tapasin seutukunnan sosiaalitoimen ja sosiaalialan erityispalveluyksiköiden henkilökuntaa. Näin kokeiluprojektin toiminta lähti kuntien kannalta näkyvällä tavalla liikkeelle; kuntien työntekijät saattoivat tutustua projektityöntekijään ja saivat mahdollisuuden vaihtaa ajatuksia palvelun käytöstä.

Seutukuntatapaamisia toteutettiin seuraavasti:

- 28.9.2001 Jämsässä; paikalla oli edustajia Jämsän kaupungista, Jämsänkosken kaupungista, Korpilahden ja Kuhmoisten kunnista
- 17.10.2001 Joutsassa; paikalla oli edustajia Joutsasta, Leivonmäeltä, Luhangasta ja Toivakasta. Hankasalmen kunta lukeutuu tähän kaakkoisen Keski-Suomen kuntaryhmään, mutta sieltä ei ollut edustajia paikalla.
- 25.10.2001 Pihtiputaalla; paikalla oli edustajia vain Pihtiputaan kunnasta; Viitasaaren kaupungin ja Kinnulan kunnan työntekijöitä ei ollut saapuvilla
- 29.10.2001 Keuruulla; paikalla oli työntekijöitä Keuruun kaupungista ja Multian kunnasta

- 30.10.2001 Saarijärvellä; paikalla oli Saarijärven kaupungin, Kannonkosken ja Kyyjärven kuntien työntekijöitä. Pylkönmäeltä, Karstulasta ja Kivijärveltä ei tapaamiseen osallistuttu.
- 30.10.2001 Äänekoskella; paikalla oli edustajia Äänekosken ja Suolahden kaupungeista, Konneveden ja Sumiaisten kunnista.
- 08.11.2001 Jyväskylässä; edustajia paikalla Jyväskylän kaupungista, Jyväskylän maalaiskunnasta, Laukaan, Muuramen, Korpilahden ja Uuraisten kunnista. Petäjäveden kunnasta ei ollut edustajaa.

1.3. Puhelinhaastattelut

Yksi osa kiertävän erityissosiaalityöntekijän toimintaa ovat olleet kuntien lastensuojelutyötä tekeville sosiaalityöntekijöille tehdyt puhelinhaastattelut. (Liite 5) Haastatteluja on projektin loppuun mennessä tehty suurimmalle osalle pienimpien kuntien lastensuojelutyöntekijöistä; osa on jäänyt haastatteleematta.

Haastattelun yksi tavoite on ollut saada henkilökohtainen kontakti niihin sosiaalityöntekijöihin, jotka kunnissa vastaavat lastensuojelun sosiaalityön toteuttamisesta. Lähtöoletuksena on ollut, että kahdenkeskisessä kontaktissa työntekijä saa paremman mahdollisuuden omien tuntojensa, henkilökohtaisten näkemystensä ja kokemustensa kertomiseen kuin esimerkiksi ryhmätapaamisessa.

Puhelinkontakti kuntiin on tarjonnut myös mahdollisuuden kiertävän erityissosiaalityöntekijän palveluista kertomiseen ja sen yhdessä pohtimiseen, mihin kukin työntekijä haluaisi itse tätä palvelua käyttää.

Kyselyssä on kartoitettu lyhyesti työntekijöiden:

- työhistoriaa ja kokemusta lastensuojelutyöstä
- kokemusta samalla/eri paikkakunnalla asumisesta, jolla työskentelee
- työparitilannetta
- tuen ja konsultaatioavun käyttötottumuksia ja saantimahdollisuuksia
- koulutus- ja työnohjaushalukkuutta ja -tilannetta
- kokemusta jaksamisesta työssä

1.4. Puhelinkonsultaatiot

Puhelinkonsultaatiot ovat olleet yleisin toimintatapa, jolla kunnat ovat tehneet yhteistyötä kiertävän erityissosiaalityöntekijän kanssa. Puhelinsoitot ovat olleet pikaisia, pieniä neuvotteluja jostain lastensuojelutapauksen yksityiskohdasta tai niin sanottua ”uskon vahvistusta” asiassa, jossa työntekijällä on jo aika selkeä oma käsitys siitä, miten toimia. Jotkut puheluista ovat olleet pitkiä neuvotteluja, joihin on varattu yhteinen aika etukäteen.

Osa kontakteista on jäänyt yhteen puheluun, mutta joidenkin kuntien kanssa on ollut useita konsultaatiopuheluja ja muutakin yhteistyötä.

1.5. Työnohjaus ja koulutus

Kuntatapaamisissa ja sosiaalityöntekijöiden puhelinhaastatteluissa on tullut voimakkaasti esille työnohjaajien puute maakunnassa. Sekä sosiaali- että perhetyöntekijät ovat usein vailla työnohjausta. Yhtenä syynä on sopivien työnohjaajien puute tai ainakin tietämättömyys siitä, mistä heitä tavoittaa.

Kiertävältä erityistyöntekijältä on kysytty työnohjausta lähinnä perhetyöntekijöille, mutta myös sosiaalityöntekijöille. Yksi työnohjaussuhde perhetyöntekijän alkoi keväällä 2002 ja päättyi vuoden lopussa. Sosiaalityöntekijöiden työnohjauksellista yhteistyöryhmää olen vetänyt kesästä 2002 lähtien neljän kunnan työntekijöille yhteisesti; tämä ryhmä toivottavasti jää elämään projektin jälkeenkin.

En koe voineeni hyvin vastata työnohjaustarpeeseen koska minulla ei ole varsinaista pitkää työnohjaajakoulutusta. Istunnot joita olen ollut toteuttamassa ovat olleet luonteeltaan ehkä enemmänkin mentorointia kuin työnohjausta

Lastensuojelutapauksiin pitäytyvää, konsultatiivista työnohjausta kiertävä erityissosiaalityöntekijä voisi tarjota kunnille enemmänkin. Muuntyyppisen työnohjauksen antamiseen tarvitsisin lisäkoulutuksen antamia valmiuksia.

Kuntien työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa on noust esille tarve järjestää koulutusta lastensuojelun perusasioista esimerkiksi päivähoidon ja kotipalvelun henkilöstölle. Yhtä tällaista koulutustilaisuutta olen ollut toteuttamassa yhteistyössä kuntien ja lääninhallituksen kanssa: laajalle yhteistyökumppaniverkostolle suunnattu lastensuojelukoulutusiltapäivä toteutettiin lokakuussa 2002 Ääneseudulla.

Aloittaville tukiperheille järjestettiin koulutustilaisuus Jyväskylässä, sijaishuoltoyksikössä tammikuussa 2002; toimin siinä toisena kouluttajana.

Länsi-Suomen lääninhallituksen ja VEP-hankkeen lastensuojelutyöryhmän yhteistyössä toteutettiin lastensuojelun dokumentointiin keskittynyt koulutus huhtikuussa 2002, Jyväskylässä. Olin mukana toteuttamassa tätä työkokous-koulutuspäivää.

1.6. Kuntien yhteiset verkostotapaamiset

Edellä kohdassa 1.1.2. mainittujen VEP-seutukuntatapaamisten lisäksi olen tavannut kuntien edustajia työkokouksissa, joita aloitteistani on järjestetty kevätkaudella 2002 Viitasaaren seudulla (Viitasaari, Kinnula ja Pihtipudas), Joutsan seudulla (Joutsa, Hankasalmi, Leivonmäki, Toivakka ja Luhanka), Pylkönmäellä (Pylkönmäki, Kannonkoski, Kivijärvi ja Kyyjärvi) ja Petäjävedellä (Keuruu, Multia ja Petäjävesi). Näiden lisäksi olen tehnyt kuntavierailuja Korpilahdelle, Kuhmoisiin ja Saarijärvelle.

Ääneseudulla ei varsinaista työkokoustapaamista ole pidetty, mutta edellä mainitun koulutustilaisuuden suunnittelun yhteydessä on keskusteltu jonkin verran lastensuojelun yleisestä tilanteesta seutukunnalla. Jyvässeudun kuntien (Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Muurame, Laukaa) kanssa en ole nähnyt tarpeelliseksi järjestää tapaamista.

Jämsänjokilaakson kaupunkikunnista (Jämsä ja Jämsänkoski) on viestitetty, ettei kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelua tarvita. Perusteluna on ollut se, että omin voimin koetaan voitavan pohtia vaikeita tapauksia koska työntekijöitä on useita. Omasta takaa on työpari, jonka kanssa neuvotella ja erityispalveluja on saatavilla mm. perheneuvolasta. Kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelua on myös haluttu ”säästää” pienempien kuntien käyttöön.

2. RESURSSIT

2.1. Taloudelliset resurssit

2.1.1 Projektin rahoitus

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Jyväskylän kaupungin tekemän projektisopimuksen mukaan kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhankkeen budjetti on ajalle 1.5.2001 – 31.12.2002 yhteensä 350 000 mk /58 866 euroa. Kustannuslaskelman pohjana on oletus, että kunnilta tultaisiin perimään maksuosuuksina koko projektin aikana 140 000 mk/ 23 546 euroa

Koska hanke pääsi käytännössä alkamaan vasta 1.9.2001, syntyi vuodelle 2001 säästöä. Nämä varat on voitu siirtää vuodelle 2002.

Suurimman menoerän muodostavat työntekijän palkka sivukuluineen ja matkakustannusten korvaukset. Kilometrikorvauksia on projektin budjetista maksettu vuoden 2001 aikana yhteensä n. 700 euroa ja vuoden 2002 huhtikuun loppuun mennessä saman suuruinen summa. Kuntakäynneistä on kertynyt noin 500 ajokilometriä kuukaudessa.

2.1.2. Työn todelliset kustannukset ja kunnilta perityt maksut

Kuntien kanssa on tehty yhteistyöstä ostopalvelusopimus (Liite 6) Sopimuksen mukaan kiertävän erityissosiaalityöntekijän työstä laskutetaan kuntaa vain siltä osin, minkä ajan työntekijä työskentelee aktiivisesti kunnan toimeksiannosta esimerkiksi paikan päällä kyseisessä kunnassa (viranomaisneuvottelut, kotikäynnit, muut asiakastapaamiset) tai toimeksiantajan asiassa toisessa kunnassa tai muussa toimipisteessä. Tämän työ on maksanut kunnille 42,05 euroa/ suorite (= 1 tunti). Puhelimitse käydyistä pitemmistä tai muuten suunnitelluista neuvotteluista ja konsultaatiokeskusteluista kuntaa on laskutettu 33,65 euroa/suorite (=1 tunti). Matka-ajasta ja taustatyöskentelyyn käytetystä ajasta kuntia ei ole laskutettu.

Kunkin toimeksiannon suorittamiseen käyttämäni työaika olen seurannut kirjaamalla ylös sekä työajan todellisen käytön että laskutettavan työajan. Raportti on lähetetty kuntaan laskutuksen yhteydessä. Käytäntö on osittanut, että aktiivinen työskentely kunnassa tai suunnitelmallinen puhelinneuvottelu työntekijän kanssa - se aika, josta kunnalle on koitunut kuluja - on ollut vain noin puolet siitä kokonaisajasta, joka kunkin työtilauksen hoitamiseen on kiertävältä erityistyöntekijältä kulunut. Olen havainnollistanut asiaa laatimalla muutaman esimerkkitapauksen käytetyn/laskutetun työajan seurannasta. (Liite 7)

Useimmat kunnille tehdyt työtehtävät ovat olleet yksittäisiä, yhteen asiakastapaukseen tai – tilanteeseen liittyviä puhelinneuvotteluja tai käyntejä kunnissa. Projektiaika on lyhyt ja tapauksia määrällisesti vähän. Silti jo näidenkin kokemusten pohjalta on noussut tuntemus siitä, että on tärkeää saada tuntumaa siihen seutukuntaan, josta työtilaus tulee. Se taas edellyttää paikan päällä käymistä, matkustamista. Ja matkustaminen vie aikaa. Matka-aika on siis oleellinen osa maakunnassa kiertävän työntekijän työaika, varsinkin kun etäisyydet ovat enimmillään yli sata kilometriä yhteen suuntaan.

2.2. Työntekijän henkilökohtainen tuki ja työssä jaksamisen huolto

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän työ on itsenäinen ja yksinäinen tehtävä. Etuna on se, että voi hyvin suunnitella työajankäyttöään, paneutua työtehtäviin ja käyttää riittävästi aikaa taustaselvityksiin ja kirjallisiin töihin. Kääntöpuolena asiassa voi olla kokemus siitä, että jää lopulta yksin pohtimaan esiin nousseita kysymyksiä. Toki kunnan sosiaalityöntekijä on mukana jakamassa asiakastapaukseen liittyviä pohdiskeluja, mutta aina se ei riitä.

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluhankkeen taustalla on ollut tieto siitä, että kunnissa työskentelevät lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuvat kokemaan työssään yksinäisyyttä ja työparin puutetta. Tämä tilanne synnyttää neuvottomuuden kokemusta ja ahdistusta. Mikäli kiertävä erityissosiaalityöntekijä toimii tehtävässään yksin ja jää vaille hyvää ammatillista tukea, on vaara, että kunnissa koettu yksinäisyys ja ahdistus ”siirtyy” hänelle. - Tällainen tilanne on syytä yrittää välttää. Ihanteellinen tilanne olisi sellainen, jossa olisi kaksi erityistyöntekijää. He voisivat toimia toistensa työpareina myös silloin, kun on tarve jakaa omia pohdintojaan ja peilata näkemyksiään.

Mikäli tällainen tehtävä vakiintuu, on erittäin tärkeää turvata työntekijän jaksaminen, tuen-, työnohjauksen- ja koulutuksen saanti.

2.2.1. Työnohjaus

Sain työöhjausta syyskaudella 2001 Jyväskylän kaupungin työterveyspsykologi Mauno Niskaselta. Alkuvuodesta 2002 ei työnohjausta ollut, mutta kesästä 2002 lähtien olen ollut Jyväskylän perheneuvolan sosiaalityöntekijä Marja-Leena Ollikaisen työnohjauksessa.

2.2.2. Omat konsultaatiot ja koulutus

Asiat ja tapaukset, joissa kunnat käyttävät kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelua, ovat hankalia. Helpompiin asioihin löytyy ratkaisuja ja näkemyksiä omasta takaa. Ne kysymykset, joissa lähdetään hakemaan ulkopuolista apua, ovat aina lajissaan rankimpia ja visaisimpia. Kiertävän erityistyöntekijän oman tieto- taidon ja asiantuntemuksen ylläpitäminen on tärkeää.

Olen konsultoinut Jyväskylän perheneuvolan psykologi Kaija Lajusta (insesti-asiat) ja johtaja Kaija Pänkäläistä (koulutuksen suunnittelu). Minulla on myös ollut mahdollisuus osallistua ruotsalaisen psykologi Paula Heljestrandin insesti-asioiden konsultaatioon Jyväskylän perheneuvolassa kevät – ja syyskaudella 2002.

Olen osallistunut hankkeen kuluessa seuraaviin koulutustapahtumiin ja seminaareihin:

- * Pesäpuu ry:n yhdessä VEP:n lastensuojelutyöryhmän kanssa toteuttama Työskentely lapsen kanssa –koulutus Jyväskylässä 1.10.2001
- * Keski-Suomen sairaanhoitopiirin järjestämä koulutus : Pienillä padoillakin on korvat; koulutus psyykkisesti oirehtivien vanhempien lasten auttamisesta 23.11.2001 Suolahdessa
- * Ensi- ja turvakotien liiton Lapsen aika –projektin seminaari 29. – 30.11.2001 Helsingissä
- * Jyväskylän kaupungin järjestämä koulutus: Toiminta lastensuojelulaitoksissa lain näkökulmasta 14.1.2002 Jyväskylässä
- * Sininauhaliiton Hynttyyt yhdessä –projektin päätösseminaari 5.2.2002 Jyväskylässä

- * Jyväskylän kaupungin järjestämä koulutus: Monikulttuurisuus lastensuojelutyössä 18.2.2001 Jyväskylässä
- * VEP- hankkeen Keski-Suomen johtoryhmän järjestämä: Sosiaalihuollon erityisosaamisen verkkoja kokemassa - työseminaari 21.2.2002 Jyväskylässä
- * Jyväskylän kaupungin järjestämä koulutus: Kouluttajavalmennus oto -kouluttajille 8.3.2002 Jyväskylässä
- * Keski-Suomen sairaanhoitopiirin järjestämä koulutus nuorten psyykkisistä häiriöistä ja niiden hoidosta Jyväskylässä 26.4.2002 Jyväskylässä
- * Lastensuojelun Keskusliiton ja Kuntaliiton järjestämät 40. valtakunnalliset lastensuojelupäivät Lahdessa 20.-21.8.2002
- * Pelastakaa Lapset ry:n 80 -vuotis ja Raunilan pienryhmäkodin 40 – vuotisjuhlaseminaari Jyväskylässä 29.8. 2002
- * Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja VEP- hankkeen lastensuojelutyöryhmän järjestämä Työskentely päihdeperheiden kanssa –koulutus Jyväskylässä 24.9.2002.

Syksyllä 2002 olen aloittanut lastensuojelun erikoistumisopinnot Helsingin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa, Palmeniassa. Opinnot päättyvät syksyllä 2004 ja käsittävät 20 opintoviikkoa.

2.2.3. Sijaishuoltoyksikön ja lähiesimiehen tuki

Kiertävä erityissosiaalityöntekijänä olen ollut osa Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön tiimiä. Työyhteisöön kuuluu johtava sosiaalityöntekijä ja kolme vakinaista sijaishuollon sosiaalityöntekijää sekä yksi puolta työaikaan tekevä sosiaalityöntekijä, joka hoitaa lähinnä tukiperheiden hankintaa, valmennusta ja lasten sijoituksia tukiperheisiin.

Kiertävän erityistyöntekijän toimitilat ovat sijainneet sijaishuoltoyksikössä, Jyväskylän kaupungin tiloissa. Olen marraskuulle 2002 saakka jakanut työhuoneen tukiperhetyötä tekevän sosiaalityöntekijän kanssa. Työtilakysymys on osoittautunut ongelmallisemmaksi, kuin mitä hankkeen alussa oletettiin. Pienen huoneen jakaminen kahden itsenäistä työtä tekevän ihmisen kesken ei ole osoittautunut hyväksi ratkaisuksi. Kummankin keskittyminen on vaikeutunut ja esimerkiksi puhelinkeskustelut ovat häiriintyneet tarpeettoman paljon. Osaratkaisuksi tähän ongelmaan on tullut se, että olen tehnyt jonkin verran etättyötä kotoani käsin. Perheeni olosuhteet, kannettava tietokone ja matkapuhelin ovat mahdollistaneet hyvin tämän järjestelyn. Marraskuun 2002 alusta sain oman työhuoneen, mikä ratkaisi edellä kuvatut ongelmat.

Sijaishuoltoyksikön tuki on ollut lähinnä sitä, että olen osallistunut sijaishuoltoyksikön työntekijöiden viikoittaisiin tiimi-kokouksiin siltä osin, kuin niissä on käsitelty työyhteisön yleisen toiminnan ja tiedonkulun kannalta keskeisiä asioita. Jonkin verran olen kokenut voivani jakaa omasta työstäni noussutta pohdiskelun tarvetta sijaishuoltoyksikön kollegoitten kanssa. Kesään 2002 saakka kävin muutaman viikon välein keskusteluja johtavan sosiaalityöntekijän kanssa, lähinnä hankkeen toimien ideoinnista ja työn käytännöllisistä kysymyksistä. Syyskaudella nämä neuvottelut jäivät pois työkiireiden ja aikataulujen vaikean yhteensovittamisen takia.

2.2.4. VEP –johtoryhmän ja VEP –lastensuojeluryhmän tuki

Verkostoituvat erityispalvelut hankkeen Keski-Suomen alueellinen johtoryhmä on toiminut kiertävän erityissosiaalityöntekijän hankkeen virallisena johtoryhmänä. Kokeiluprojektia on käsitelty VEP- johtoryhmän kokouksissaan seuraavasti: 7.9.2001, 23.10.2001, 19.2. 2002, 15.3.2002, 28.5.2002 , 16.10.2002 ja 10.12.2002.

Verkostoituvat erityispalvelut hankkeen alueellinen lastensuojelutyöryhmä on toiminut kiertävän erityissosiaalityöntekijän tukiryhmänä. Lastensuojelutyöryhmä on käsitellyt kokeiluprojektia kokouksissaan: 16.8.2001, 20.9.2001, 22.10.2001, 3.12.2001, 11.2.2002 , 22.3.2002, 13.5.2002 ,9.9.2002 ja 28.10.2002.

3. LASTENSUOJELUTYÖN TILA JA – TYÖNTEKIJÖIDEN TILANNE MAAKUNNASSA

Useissa eri kunnissa on sama kokemus: lastensuojelutapaukset ovat monimutkaistuneet ja vaikeutuneet. Tunnusomaista lastensuojelulle on eri puolilla maakuntaa mm.

- vanhempien pitkäaikaistyöttömyyden ja mielenterveyden ongelmien myötä tuoma näköalattomuus; toimintakyvyn alentuminen ja yleinen otteettomuus omien asioiden hoidossa
- yläasteikäisten lasten oireileminen: rajattomuus, häiriökäyttäytyminen, kotoa karkailu, päihteiden käyttö ja koulunkäynnin huono hoito
- monilapsisten perheiden ongelmat: vanhempien jaksamattomuus ja mielenterveysongelmat.

” Pienen kunnan sosiaalityöntekijä joutuu tekemään milloin mitäkin ja mihin aikaan päivästä myös; aamulla ei tiedä mihin päivän mittaan joutuu mukaan. Myös toisten hallintokuntien töitä tehdään ”talkoohengessä”.

Tarkkarajainen ihminen ei sovellu, ei jaksaa. Myönteisyys ja optimisismi ovat tärkeitä. ”

Monien sosiaalityöntekijöiden toimenkuva on laaja. Paitsi että hoidetaan kaikkia sosiaalipalvelujen piiriin kuuluvia toimia: lastensuojelua, päihdehuoltoa, toimeentuloturvaa, vanhustenhuoltoa, vammaispalveluja jne., tehdään usein myös selkeästi toimistotyöksi luokiteltavia töitä esim. palkkojen ja palkkioiden ja erilaisten kulukorvausten maksatusta, ja tilastointia tai esimiestehtäviä (esim. työvuorolistojen laadintaa). Eikä ole tavatonta sekään, että pienen kunnan sosiaalitoimessa työskentelevä viranhaltija tekee jonkin muun hallintokunnan kuin sosiaali- ja terveystoimen tehtäviä, vaikkakin tilapäisesti.

”Pikkukunnissa ei lastensuojelun osaamista ehdi kertyä yhdelle työntekijälle. Vähän isommissa kunnissa lastensuojelua osaavat sosiaalityöntekijät poltetaan loppuun!”

”Liian vähän työntekijöitä suhteessa työmäärään joka paikassa! Stressaantuneita ja kynnisiä sosiaalityöntekijöitä. Huono palkka!”

” Keikkuu siinä ja siinä, jääkö sairauslomalle.”

Monet sosiaalityöntekijät kokevat tekevänsä työtä jaksamisensa rajoilla. Selvitään juuri ja juuri vuosilomajaksosta toiseen. Eniten rasittaa:

- töiden liian suuri määrä ja moninaisuus
- kiire ja tekemättömistä tai huonosti hoidetuista töistä koettu paine
- rutiininomaiset työt (esim. erilaiset maksatustehtävät ja norminmukainen toimeentulotuki)
- työtilanne ei mahdollista suunnitelmallista työtä, hoidetaan kiireellisiä tapauksia
- kollegiaalisen tuen ja työparin puute, ammatillinen yksinäisyys

- resurssien niukkuus; edustetaan ”suursyömärihallintokuntaa” ja tunnetaan vastuuta (syyllisyyttä?) siitä

”Olisipa päässyt ensimmäisenä työpaikkanaan tällaiseen työyhteisöön jossa nyt on; olisi saanut opastusta lastensuojelutyöhönkin. Silloin sen joutui yksin opettelemaan”

On myös työyhteisöjä, joissa työnteko koetaan mielekkääksi, työmäärä kohtuulliseksi; myös työpari on saatavilla. Työssä viihtymisen ja jaksamisen kokemus ei näyttäisi olevan kiinni kunnan koosta. Ratkaisevaa tuntuu olevan työntekijöiden sitoutuminen työhön ja paikkakuntaan, hyvin toimivat henkilösuhteet ja samanlainen työnäky.

Useimmat haastatelluista sosiaalityöntekijöistä kokivat lastensuojelun kysymykset haastavina ja itsensä ”ikuisina oppilaina” niiden äärellä. Useimmat tuntevat hallitsevansa varsinaiset työkäytännöt ja lainsäädännön, mutta lastensuojelutyön ”näkyttömään” osaan - sen pohtimiseen, miten toteutuu lapsen etu - kaivataan tukea.

Nuoremmat työntekijät ovat kiinnostuneita myös tietopuolisesta koulutuksesta ja lähes kaikki menetelmätaitojensa ja oman persoonan käytön kehittämisestä työvälineenä.

3.1. Asiakastapausten vaikeutuminen – erityisosaamisen puute?

Sosiaalityöntekijöiden yhteinen ja yleinen kokemus on, että lastensuojeluongelmat ovat viime vuosina monimutkaistuneet. Ongelmiin on vaikeampi löytää apua tai ratkaisua. Usein saman perheen tilanteeseen liittyy moniongelmaisuuksia: kasvatuskyvyn puutteita, mielenterveys- ja päihdeongelmaa.

Lastensuojelulaki velvoittaa asiakaslähtöisyyteen työskentelyssä. Asiakkaan omat ja hänen omaisverkostojen voimavarat on pyrittävä löytämään, niitä tukemaan ja hyödyntämään. Samalla on kuitenkin tarkasteltava lapsen edun toteutumista. Tämä tehtävä on vaikea ja monimutkainen. Se vaatii kokemusta ja näkemystä. Myös aikaa ja mahdollisuutta puntaroida omia ajatuksiaan osaavan kollegan kanssa.

Koska pienessä kunnassa ei voida keskittyä vain lastensuojeluun ja tapauksia kuitenkin nousee esiin harvakseltaan, ei työntekijälle kerry nopeasti tieto-taito –pääomaa. Uuden tapauksen edessä on kokeneempikin työntekijä aina uuden edessä.

Visaisissa lastensuojelutapauksissa useat sosiaalityöntekijät ovat tottuneet konsultoimaan Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöitä. Myös perheneuvolaa ja jotakuta tuttua kollegaa toisessa kunnassa käytetään konsulttina. Sijaishuoltoyksikkö koetaan tukevana ja ammattitaitoisena erityisyksikkönä, jonka palveluun luotetaan. Kuntien lastensuojelutyöntekijät pitävät yksikköä hyvänä ”selustatukenä” myös avoimuuden kysymyksissä. Tietoisuus siitä, että jossakin on paikka/ihminen, jonka puoleen kääntyä koetaan tärkeäksi tueksi omassa työssä. Omasta työyhteisöstä ei aina löydy työparia, ei ainakaan sosiaalityöntekijän pätevyyttä ja hyvää työkokemusta omaavaa henkilöä.

3.2. Työn henkilöityminen

Useimmat haastatelluista - mukaan lukien ne, jotka asuvat tai eivät asu työpaikkakunnallaan - sosiaalityöntekijöistä pitivät parempana sekä työn että yksityiselämän kannalta sitä, että asuu toisessa kunnassa kuin missä tekee työtä. Näin saa etäisyyttä työasioihin, voi rentoutua paremmin vapaa-ajallaan ja yksityishenkilönä toimia vapaammin omassa asuinkunnassaan.

Osa kokee melko ongelmattona asumisen työpaikkakunnalla ja sen, että vapaa-aikana tullaan puhumaan työasioista tai että asiakkaat soittavat kotiin tai tulevat jopa käymään. Ollaan totuttu siihen rooliin, joka vuosien kuluessa on itselle muodostunut ja hyväksytään se.

Jotkut kertovat käyvänsä kaupoilla naapurikunnassa ja viettävänsä vapaa-aikaansa lähinnä kotona; näin välttyy törmäämästä kylällä asiakkaisiinsa.

Edun ja haitan ristiriitaa kokee joku siinä, että samalla paikkakunnalla asuvana näkee ja kuulee sellaista mitä ei muuten saisi tietoonsa. Joku uskoo siinä piilevän myös ”sudenkuopan”: ihmisiä ja sukuja laajasti tuntevana luulee tietävänsä asioiden oikean laidan ja tuleekin huomaamaan, että luuli väärin.

3.3. Jääviys

Vaikka varsinaista juridista jääviyttä ei olisikaan, saattaa pienen kunnan pitkäaikainen työntekijä kokea asiakastapauksessa ”suhteellista jääviyttä”. Hän tuntee asiakkaan ja perheen, kukaties sukuakin laajasti ja pitkältä ajalta. Hänen henkilökohtaiset perhekytkentänsä saattavat liittyä likeisesti asiakasperheen tapaukseen. Myös hän saattaa kokea yleistä vaikeutta nähdä ”metsää puilta” eli hahmottaa, mikä toimintatapa ja –suunta olisi viisas tilanteen eteenpäin viemiseksi. Objektiivisuus voi hämärtyä.

4. TOIMINNAN ARVIOINTI

Lastensuojelun osaaminen jossakin kunnassa tai työyhteisössä ei ole luonteeltaan sellainen olotila, joka kerran saavutetaan ja joka sitten pysyy muuttumattomana. Työntekijät vaihtuvat. Entisiä lähtee muihin tehtäviin tai eläkkeelle. He ovat saattaneet olla vankkoja osajia, mutta uusilla ei välttämättä ole ollenkaan kokemusta lastensuojelutyöstä. Uutta työntekijää ei aina edes saada, vaan kunta joutuu selviytymään täysin tilapäisluontoisilla ratkaisulla. Laajalla toimenkuvalla yhdenmennyä työtä tekevä sosiaalityöntekijä ei ehkä saa mahdollisuutta erikoistua johonkin työalueeseen, vaikka haluaisikin.

Useimmat niistä tapauksista (n. 70%), joissa kunnat ovat ottaneet erityistyöntekijään yhteyttä ovat olleet lastensuojelun avohuollon tapauksia. Loput (n.30%) yhteydenotoista/työtilauksista on koskenut lapsen huolto- ja tapaamisoikeusasioita.

Suurin osa kontakteista on toteutunut puhelinkeskusteluina. Puhelinkontaktit ovat olleet enimmäkseen lyhyitä 5 – 15 minuuttia kestäviä. Muutama pitempi, etukäteen sovittu puhelinneuvottelu on myös käyty. Muu työ on ollut käyntejä kunnissa: viranomaisneuvotteluja ja asiakastapaamisia sosiaalitoimistoissa, kotikäyntejä, asiakkaan tapaukseen liittyviä neuvotteluja jossain muussa paikassa (esim. lastensuojelulaitos tai sijaisperhe) tai työnohjaus- ja koulutustilanteita sekä konsultaatioistuntoja.

4.1. Miksi ja milloin erityistyöntekijää on käytetty

Olen pyrkinyt dokumentoimaan kaikki yhteydenotot, joita kunnista on tullut (Liite 8). Aivan jokaista puhelimitse tullutta yhteydenottoa en ole kirjannut koska joitakin keskusteluja on käyty myös automatkojeni aikana.

Lapsen huoltoon- ja tapaamisoikeuteen liittyvät tapaukset, joissa minuun on otettu yhteyttä, ovat jakautuneet kahteen tyyppiin: pitkittynyt huolto- ja tapaamisoikeusriita, jossa

sosiaalitoimelta odotetaan toimia tai akuutti tilanne, jossa työntekijä on joutunut harkitsemaan jopa kiireellisen huostaanoton tekemistä lapsen turvallisuuden takaamiseksi.

Niissä tilanteissa, joissa lapsen turvallisuus on ollut uhattuna vanhempien rajun riitaisuuden vuoksi, ei sosiaalityöntekijöillä ole ollut kollegaa tai muuta keskustelukumppania omassa kunnassa käytettävissä tilanteen ratkaisuvaihtoehtojen pohdintaan tai työtoveri on ollut asiassa jäävi. Tapaukset ovat olleet luonteeltaan hyvin kiireellisiä ja työntekijä on ollut asian kanssa todella ongelmissa. Paitsi että olisi pitänyt osata tehdä viisaita johtopäätöksiä ja ratkaisuja, olisi ne pitänyt kyetä tekemään nopeasti. –Vaikea yhtälö ratkaistavaksi kenelle tahansa.

Varsinaisesti työni kohteeksi tulleissa pitkittyneessä huolto- ja tapaamisoikeusasiassa on ollut kyse oikeudelle annettavasta selvityksestä ja sovittelusta. Selvitystyössä olen ollut työparina toimeksiantajakunnan sosiaalityöntekijälle tai tehnyt selvitystyötä jonkun muun työparin kanssa. Perheneuvoloista olen saanut työparin tilanteessa, jossa toimeksiantajakunnan työntekijä on ollut jäävi työskentelemään kanssani.

Yhden sovittelutapauksen hoidin itsenäisesti. Tähän työskentelytapaan päädyttiin kunnan työntekijöiden kanssa käydyn neuvottelun pohjalta.

Suurin osa työstäni on kohdistunut lastensuojelutapauksiin. Neljän kunnan toimeksiannosta olen työskennellyt useamman kuukauden ajan sosiaalityöntekijän tai sosiaalijohtajan työparina. Yhtä lukuun ottamatta nämä toimeksiannot jatkuvat edelleen joulukuussa 2002. Useampia on ollut myös sellaisia tilanteita, joissa kunnassa ollut sosiaalityöntekijän virka ilman miehitystä työntekijävaihdoksen tai pitkän sairasloman takia ja minua on pyydetty tekemään heidän tehtäviään.

Pitemmät, useamman kuukauden kestäneet toimeksiannot ovat luonteeltaan visaisia, pitkäkestoisia ja vaikeita lastensuojelun avohuollon tapauksia. Niissä on puntaroitu vaihtoehtoja avohuollon tukitoimista huostaanottoon.

Olen ollut mukana hoitamassa murrosikäisten nuorten elämäkriisejä, joiden ratkaisuksi on toteutettu joko avohuollollinen sijoitus tai huostaanotto. Tehtäväni on ollut olla mukana tilanteen arvioinnissa asiakkaiden kanssa ja huoltosuunnitelman laadinnassa yhdessä kunnan oman työntekijän kanssa.

Yksi toimeksianto liittyi huostaanoton purkua koskeneeseen hakemukseen, jossa kunnan työntekijä koki itsensä jääviksi toimimaan. Suoritin osapuolten (lapsi, biologinen vanhempi ja sijasvanhemmat) kuulemiset ja kirjoitin kuulemiskertomukset.

Kahdessa kunnassa on toteutettu useamman sosiaalityöntekijän yhteinen konsultaatiotapaaminen, jossa on useamman tunnin rupeama käsitelty kunkin työntekijän esiin tuomia avohuollon lastensuojelutapauksia.

4.2. Miksi erityistyöntekijää ei ole käytetty

Tehdyissä puhelinhaastatteluissa suurin osa sosiaalityöntekijöistä kertoi pitävänsä hyvänä sitä, että on käytettävissä erityistyöntekijä, jota voi konsultoida tai pyytää työpariksi vaikeissa lastensuojeluasioissa. Vain muutama totesi, ettei usko tällaista palvelua tarvitsevansa. Perusteluna oli se, että omassa työyhteisössä on kollegoita, joiden ammattitaito on hyvä ja joilta saa tarvitessaan riittävästi tukea.

Miksi palvelua on sitten kuitenkin käytetty aika vähän? Yksi syy lienee raha. Hanke lähti liikkeelle syksyllä 2001 myöhään ajatellen kuntien talousarvioiden valmistelua. Olen saanut sen käsityksen, että useissa kunnissa ei erikseen budjetoitu varoja tämän palvelun ostamiseen.

Työntekijät tuntuvat olevan arkoja kuormittamaan kunnan taloutta uudella toiminnalla. Sen käyttöä pitäisi perustella esimiehille tai lautakunnalle ja koska ei ole vielä itselläkään kokemuksellista tietoa siitä, mitä saa, kun apua pyytää, ei tule sitä pyytäneeksi.

Vaikka kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelun käytössä on kyse suhteellisen pienistä summista - varsinkin nyt kun palvelu toteutetaan projektirahoituksen turvin ja kunnat maksavat vain noin puolet palvelun todellisista kustannuksista - tunnutaan olevan arkoja edes kysymään esimiehen tai lautakunnan kantaa palvelun käyttämiseen. Sosiaalityöntekijät kokevat hyvin sisäistynyttä ja laaja-alaista vastuuta työnantajakuntiansa taloudesta. Enemmän mietitään sitä onko avun pyytämiseen varaa kuin onko sen käyttöön tarvetta.

Toinen este sille, ettei kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelua ole enemmän kysytty lienee se, ettei sosiaalityössä ole perinnettä ja vakiintunutta käytäntöä konsultoinnille. Ollaan opittu ja totuttu tekemään töitä yksin, tai oman työyhteisön tarjoaman tuen turvin. Näin riippumatta siitä, onko omassa työyhteisössä tarjolla sosiaalityön koulutuksen saanutta työparia tai yleensä ketään, joka lähtisi mukaan asiakastapauksen pohtimiseen tai kotikäynnille.

Yksi este lienee myös vaikeus asettua tarkastelemaan työtilannettaan ja todeta avun ja tuen tarve. Arkipäivän työtodellisuus voi olla niin repaleinen ja kiireinen, ettei saa järjestetyksi aikaa ja tilaa esimerkiksi puhelinkeskustelulle erityistyöntekijän kanssa. Tiedetään että konsultti on käytettävissä, on esimiehen/lautakunnan lupa hänen käyttämiseensä, mutta työtilanteen tiimellyksessä ei vain tule yhteyttä ottaneeksi. Ei tule sopineeksi tapaamisia, jotka toteutettaisiin kiinteästi ja joilla voitaisiin saada selkeyttä työn kaaokseen. Työssä jatkuvasti eteen tuomat kriisitilanteet väsyttävät työntekijän niin, ettei tämä enää näe niitäkään käytännön mahdollisuuksia, joita hänellä olisi jäsentää kaaosta.

Onko syynä siihen, ettei erityistyöntekijää käytetä, myös se, että kunnan sosiaalityöntekijä kokee, ettei ole itse riittävän pätevä ja kyvykäs työssään, jos pyytää apua? Työkiireen kasvaessa ja työtilanteen käydessä kovin kuormittavaksi työntekijän on ehkä vaikea hahmottaa, mihin tapaukseen voisi kaikella kohtuudella pyytää apua. Yritetään vaan selvittää yksin.

Mikä osuus palvelun käytön vähäisyyteen on sillä, että kiertävän erityistyöntekijän henkilöä ei tunneta, ei tiedetä millainen ihminen ja ammattilainen hän on, mitä häneltä voi odottaa? Vasta tehty työ ”puhuu puolestaan”, antaa kuntien työntekijöille kokemusta siitä, saivatko he sellaista apua, jota lähtivät hakemaan.

Palvelua käyttäneiden sosiaalityöntekijöiden palautteessa on tullut esille myös se, että kiertävää erityissosiaalityöntekijää ei tule käyttäneeksi, kun kokee, että hän on kaukana. Maantieteellinen etäisyys luo tunteen siitä, että työntekijä on myös henkisesti kaukana eikä häntäkään saa puhelimella aina silloin kiinni kun tarve keskusteluun olisi suurin. Jos palvelu tulisi säännöllisesti lähemmäksi, jalkautuisi omalle seutukunnalle - vaikka esim. naapurikintaan - sivutoimistoon, tulisi yhteyttä ottaneeksi helpommin.

Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikkö on maakunnan kunnille tuttu ja paljon käytetty yhteistyökumppani. Sieltä moni kunnan sosiaalityöntekijä kokee saaneensa asiantuntevaa apua paitsi lasten sijoituksiin myös avohuollon tilanteisiin. Sijaishuoltoyksikön olisi kuitenkin voitava keskittyä omaan erityisalueeseensa, sijaishuoltoon. Oletettavasti lastensuojelun avohuollon kysymyksiin keskittyvä, kiertävä erityistyöntekijä voisi ajan myötä täyttää paikkansa samalla tavalla kuin sijaishuoltoyksikkö on omansa täyttänyt.

5. LOPUKSI

Olisi tarvittu lisää aikaa tällaisen kokeiluhankkeen toteuttamiselle, jotta kuntien sosiaalityöntekijät olisivat voineet saada kokemusta asiasta ja tulla tietämään, mihin voivat apua saada ja miten se heitä palvelee. Vain näin voidaan saadaan todellinen tarve ja tilaus tälle työlle esiin.

Konsultaation ja erityisosaamisen hakeminen oman työn tueksi on sosiaalityössä uutta. Jotta sosiaalityöntekijä voi kokea työnsä mielekkääksi ja hallita sen kausittaista - paikoin jatkuvaa - kaoottisuutta, on hänellä oltava tieto ja kokemus siitä, ettei jää yksin ja että osaavaa tukea on tarjolla ja sitä saa käyttää.

Monet Keski-Suomen pienet kunnat kamppailevat olemassaolostaan. Taloudellisen tiukkuuden puristuksessa joudutaan entisestäänkin karsimaan menoja. Lastensuojelussa se merkitsee avohuollon tukitoimien rajaamista, mutta samanaikaisesti jopa sijaishuoltoon sijoittamisen välttämistä. Tässä tilanteessa lapsen edun valvonnasta ja toteutumisesta vastuussa oleva sosiaalityöntekijä on usein ”puun ja kuoren välissä”.

Lapsen ja hänen perheensä etu ja oikeus on saada apua. Se merkitsee riittävää ja tarkoituksenmukaista tukea, joka annetaan ajallaan. Asiakkaalla on myös oikeus ammattitaitoiseen asioidensa hoitamiseen ja inhimilliseen kohteluun. Nämä eivät välttämättä toteudu, jos kunnassa työntekijät vaihtuvat alinomaa ja tehtäviä hoidetaan epäpätevin ja kokemattomin voimin.

Kuntien keskeinen haaste lastensuojelun sosiaalityön toteuttamisessa on turvata sosiaalityöntekijöidensä jaksaminen ja osaaminen sekä työn jatkuvuus ja suunnitelmallisuus. Tässä voi tueksi tulla ylikunnallisten palvelujen käyttö, esimerkiksi kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelujen ostamisen muodossa.

**Keski-
Suomen
kunnat
asukas-
luvun
mukaan**

Liite 2

	Asukasluku vuonna 2000	Asukasluku vuonna 2001	Lisäys/vähennys
Jyväskylä	78 996	80 372	1376
Jyväskylän mlk	32 472	32 994	522
Laukaa	16 548	16 634	86
Jämsä	15 537	15 455	-82
Äänekoski	14 000	13 659	-99
Keuruu	11 870	11 705	-165
Saarijärvi	10 494	10 366	-128
Muurame	8 101	8 264	163
Viitasaari	7 915	7 800	-115
Jämsänkoski	7 689	7 681	-8
Hankasalmi	5 847	5 706	-39
Suolahti	5 624	5 558	-66
Pihtipudas	5 225	5 139	-86
Karstula	5 137	5 039	-98
Korpilahti	5 051	5 014	-37
Joutsa	4 250	4 190	-60
Petäjävesi	3 780	3 758	-22
Konnevesi	3 217	3 218	1
Urainen	3 125	3 112	-13
Kuhmoinen	2 973	2 948	-25
Toivakka	2 368	2 368	0
Multia	2 153	2 109	-44
Kinnula	2 117	2 072	-45
Kyyjärvi	1 793	1 777	-16
Kannonkoski	1 741	1 689	-52
Kivijärvi	1 610	1 568	-42
Sumiainen	1 331	1 326	-5
Leivonmäki	1 200	1 201	1
Pylkönmäki	1 130	1 123	-7
Luhanka	936	917	-19
Yhteensä	264 230	264 762	532

Sosiaalityöntekijän puhelinhaastattelu

Kunta: _____ Nimi _____

Työkokemus (sosiaalityöntekijänä): ____ v., nykyisessä työpaikassa ____ vuotta

Koulutus: _____

Asuminen ja työ

Asuuko paikkakunnalla, jolla tekee työtä? Ei: ____, Kyllä: ____.

Haitat: (leimautuminen, "päivystäminen", jääviystilanteet ym.)

Edut: _____

Työtehtävät: vain lastensuojelu: ____, yhdenntetty työ: ____

Muuta: _____

Työkokemus; konsultaation ja työnohjauksen tarve

Kokemusta:

Huostaanotto prosessista, hto -selvityksen antamisesta, hto -sovittelusta: _____

Epävarmuudentunne em.
töissä: _____Konsultoiko lastensuojeluasioissa naapurikunnan sosiaalityöntekijöitä?
Kyllä: ____, Ei: ____ Entä muita erityisosaajia? Ei: ____, Kyllä: ____.

Ketä/keitä?: _____

Kuntien välinen sosiaalityöntekijöiden yhteistyöryhmä,
säännöllisiä työkokouksia tai muita tapaamisia? Ei: ____ On: ____Työnohjaus: Ryhmä: ____, yksilö: ____, ei työnohjausta: ____
Jos ei, haluaisiko saada? Kyllä: ____, ei: ____ Millaista: Ryhmä: ____, yksilö: ____

Lisäkoulutuksen tarve :

Jaksaminen**Työpari ja muun tuen saanti**

Vakituinen, nimetty työpari lastensuojeluasioissa? On: ____, Ei: ____

Lastensuojelun tukiryhmä? On: ____, Ei: ____

Kotikäyntejä, kuulemisia ym. työparia vaativia asioita yksin?

Joskus:____, usein:____, ei koskaan:____

Kuka muu (kuin toinen sosiaalityöntekijä) työparina?

Yksinjäämisen tunne (työparia ei ole, vaikea saada jne)?

Joskus:____, usein:____, jatkuvasti:____, ei koskaan:____

Esimiehen tuki ls -asioissa?

Kiertävän erityissosiaalityöntekijän palvelut

Onko keskusteltu kiertävän erityissosiaalityöntekijän palveluiden käyttämisestä?

On:____, ei:____

Tarve kiertävän erityissosiaalityöntekijän palveluiden käyttämiseen

omassa työssä? Kyllä:____, ei:____ Jos, niin mihin (esim. konsultatiiviset työnohjaukset, ylikunnalliset yhteistyöryhmät, koulutus, tukiperheiden rekrytointi oman kunnan käyttöön, avohuollon tukitoimien kehittäminen, suunnittelu ym.) Jos ei, miksi?

Muuta: _____

Onko kiertävän erityissosiaalityöntekijän yhteystiedot? Kyllä: ___ ei: ___

SOPIMUS KIERTÄVÄN ERITYISSOSIAALITYÖNTEKIJÄN PALVELUISTA

Jyväskylän kaupunki ja _____ kunta/kaupunki ovat sopineet kiertävän erityissosiaalityöntekijän toiminnasta seuraavaa:

1. Palvelujen järjestäminen

Jyväskylän kaupungin lasten ja nuorten erityispalveluiden yksikkö hallinnoi Verkostoituvat erityispalvelut hankkeeseen liittyvää kiertävän erityissosiaalityöntekijän kokeiluprojektia. Kaupunki vastaa hankkeen henkilöstö- ja taloushallinnosta. Hankkeen ohjausryhmänä toimii Verkostoituvat erityispalvelut hankkeen Keski-Suomen johtoryhmä ja valvojana sosiaalineuvos Martti Lähteinen, Sosiaali- ja terveysministeriö.

2. Palvelun sisältö

Kokeiluhankkeen tavoitteena on tukea ja kehittää lastensuojelun avohuollon työtä, kerätä kokemuksia kiertävän erityissosiaalityöntekijän tarpeesta ja kehittää kuntien yhteistyömalleja Keski-Suomen maakunnan alueella. Toimintatapoina ovat käynnit kunnissa, puhelinkonsultaatio sekä tarvittaessa koulutus-, työnohjaus- ja neuvottelutilaisuuksien järjestäminen. Palvelun sisältöä seurataan ja tarkennetaan hankkeen aikana.

3. Korvaukset

Valtio maksaa Jyväskylän kaupungille sopimuksen mukaisen avustuksen, jonka lisäksi kaupunki laskuttaa etukäteen sovituista konsultaatiosuoritteista seuraavasti:

- konsultaatiokäynti kunnassa 42,05 euroa (250 mk)/tunti läsnäolosta (matkoista ei laskuteta)
- pitkäkestoiset puhelinkonsultaatiot 33,64 euroa (200 mk)/puhelu (laskutuksesta sovitaan konsultaation alkaessa)

Laskutus perustuu Sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään projektin talousarvioon. Hinnoissa on huomioitu ministeriön tuki.

Maksu tapahtuu kolmannesvuosittain kulloinkin lähetettävän laskun perusteella. Laskun maksuaika on 30 päivää, minkä jälkeen peritään korkolain mukainen viivästyskorko.

4. Arviointi

Jyväskylän kaupunki kutsuu koolle sopimusosapuolet kerran vuodessa arvioimaan palvelujen toimivuutta, taloutta ja kehittämistarpeita.

5. Sopimuksen voimassaoloaika ja irtisanominen

Tämä sopimus on voimassa 31.12.2002 saakka, jolloin Sosiaali- ja terveysministeriön ja Jyväskylän kaupungin sopimus projektista päättyy.

Ostosopimuksen osapuolilla on oikeus halutessaan sanoa irti tämä sopimus päättymään kuukauden kuluttua irtisanomispäivästä.

6. Oikeuspaikka

Tästä sopimuksesta aiheutuvat riitaisuudet ratkaistaan hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa.

7. Allekirjoitukset

Sopimusta on tehty kaksi (2) kappaletta, toinen ostajalle ja toinen Jyväskylän kaupungille.

Ostaja:

paikka

päivämäärä

kunta

allekirjoitus ja nimen selvennys

Myyjä:

Jyväskylän kaupunki

päivämäärä

Jyväskylän kaupunki sosiaali- ja terveystalvelukeskus

Pirjo Tuosa

Lasten ja nuortenhuollon johtaja

Käytetty/ laskutettu työaika

Tapaus/asia/asiakas: ”Esimerkkikunta 1 ”

työtilaus Nro:

*) Laskutetaan = L, ei laskuteta = E

PÄIVÄ	KELLON AIKA	YHT.MI- NUUTTEJA	AIHE	LASKU TE- TAAN/ EI *)
221002		15	Puhelu/sos.johtaja NN soittaa	E
241001		75	Matkat/Esimerkkikunta 1 een	E
221001	13.30-15.45	135	Nlu Esimerkkikunta 1:n sosiaalitoimistossa	L
221001		135	asiakirjojen laadintaa ja sijoituksen valmistelua puhelu/Myllyjärven nuorisokodin sos.tt.	E
301001		10	matkat/ Esimerkkikunta 1 een	E
311001		75	nlu Esimerkkikunta 1:n sosiaalitoimistossa	E
311001		75	matkat /Myllyjärven nuorisokoti	L
051101	14.00-15.15	40	huoltosuunnitelmapalaveri Myllyjärvellä	E
051101	15-16.30	90		L
			5.12.01 laskutetaan: yht. 300 min = 5 tuntia (suoritetta) x 250 mk = <u>1250 mk</u>	
051201		90	huoltosuunnitelmapalaveri Myllyjärvellä	L
051201		40	matkat/Myllyjärven nuorisokoti	E
071201	13.30-15.00	45	asiakirjojen laadintaa	E
			15.3.02 laskutetaan: yht. 90 min = 1,5 tuntia (suoritetta) x 42,05€ = <u>63,08 €</u>	
			<i>Työtä tehty yht. 825 min Laskutettu yht. 390 min:sta Matka-aikaa: 230 min Taustatyöaikaa: 205 min</i>	
			<i>Laskutettu työaika on 47% todellisesta, käytetystä työajasta</i>	

Käytetty/ laskutettu työaika

Tapaus/asia/asiakas: "Esimerkkikunta 2"

työtilaus Nro:

*) Laskutetaan = L, ei laskuteta = E

PÄIVÄ	KELLON AIKA	YHT.MI- NUUTTEJA	AIHE	LASKU TE- TAAN/ EI *)
131201		5	Toisen kunnan sosiaalijohtaja NN soittaa	E
181201	8.-10	120	Nlu / Esimerkkikunta 2:n sos.toimisto	L
181201		120	Matkat / Esimerkkikunta 2:een	E
15.3.02 laskutetaan: yht. 120min = 2 tuntia (suoritetta) x 42,05 € = <u>84,10 €</u>				
<i>Työtä tehty yht. 245 min</i> <i>Laskutettu 120 min.sta</i> <i>Matka-aika: 120 min</i> <i>Taustatyöaikaa: -</i>				
<i>Laskutettu työaika on 49% todellisesta,</i> <i>käytetystä työajasta</i>				

Käytetty/ laskutettu työaika

Tapaus/asia/asiakas: "Esimerkkikunta 3"

työtilaus Nro.

*) Laskutetaan = L, ei laskuteta = E

PÄIVÄ	KELLON AIKA	YHT. MI-NUUTTEJA	AIHE	LASKU TE-TAAN/ EI *)
051101		10	Puhelu/sosiaalihoitaja	E
		10	Nlua sijaishuoltoyksikössä/Riitta S	E
261101	10-15.	300	Kuulemistilanteet (3) Esimerkkikunta 3:ssa	L
261101		180	Matkat Esimerkkikunta 3:een	E
			5.12.01 laskutetaan: yht. 300 min = 5 tuntia (suoritetta) x 250 mk = <u>1250 mk</u>	
			<i>Työtä tehty yht. 500 min</i> <i>Laskutettu yht. 300 min:sta</i> <i>Matka-aikaa: 180 min</i> <i>Taustatyöaikaa: 20 min</i>	
			<i>Laskutettu työaika on 60%</i> <i>todellisesta, käytetystä työajasta</i>	

Päivämäärä: ____ / ____ 200__

Kunta: _____

Puhelu: ____ Kesto: ____ min

Kirje: ____

Yhteydenottaja: Sosiaalityöntekijä: _____

Sosiaalijohtaja: _____

Muu, kuka: _____

Asia koskee: Ls: ____, HTO -asia: ____, koulutuspyyntö: ____, muu, mikä:

Sisältö: _____

Jatkotoimet, ajankäyttö jne.

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS
RAPORTTEJA 1

ISSN 1459-4757 Painettu (nid.)
ISSN 1459-479X Verkkójulkaisu (pdf)
ISBN 952-5477-01-0

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Käyntiosoite:
Asemakatu 4 A, Jyväskylä
Postiosoite:
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. 014-260 4871, 014-260 4872, fax 014-260 2908
<http://www.koske.jyu.fi>